भारतीय शिक्षा बोर्ड
आदर्श-प्रश्न-पत्रम् - अर्धवार्षिक परीक्षा
संस्कृतम् - कक्षा 6
सत्रम् - 2025-26

निर्धारित: समय: - होरात्रयम् **पूर्णांका:** - 80

निर्देश -

- प्रश्नों को ध्यानपूर्वक पढ़ें।
- प्रश्न पत्र को पढ़ने के लिए अतिरिक्त 10 मिनट का समय दिया गया है। इस दौरान छात्र केवल प्रश्न पत्र पढ़ेंगे।
- प्रश्न पत्र में कुल 14 प्रश्न है और सभी प्रश्न अनिवार्य है।
- इस प्रश्न पत्र में चार खण्ड हैं :
  - ➢ खण्डः - क : **अपठित-अवबोधनम्** - 05 अंक
  - ➢ खण्डः - ख : **रचनात्मक-लेखनम्** - 20 अंक
  - ➢ खण्डः - ग : **अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्** - 25 अंक
  - ➢ खण्डः - घ : **पठित-अवबोधनम्** - 30 अंक
- खण्ड - क : प्रश्न संख्या **1** के लिए **05** अंक निर्धारित किये गये है।
- खण्ड - ख : प्रश्न संख्या **2** एवं **3** के लिए **05** अंक एवं प्रश्न संख्या **4** के लिए **10** अंक निर्धारित किये गये है।
- खण्ड - ग : प्रश्न संख्या **5** एवं **7** के लिए **10** अंक एवं प्रश्न संख्या **6** के लिए **05** निर्धारित किये गये है।
- खण्ड - घ : प्रश्न संख्या **8, 9, 12** एवं **14** के लिए **05** अंक, प्रश्न संख्या **10** के लिए **04** अंक एवं प्रश्न संख्या **11** एवं **13** के लिए **03** अंक निर्धारित किये गये है।

खण्ड: क - अपठित-अवबोधनम्

1. गद्यांशं पठित्वा उत्तराणि संस्कृतेन लिखत - **(1x5=5)**

वनराजः सिंहः सिंहासने तिष्ठति। मयूरः नृत्यति, कोकिलाः मधुरम् गायन्ति। मृगाः धावन्ति। गजः शनैः शनैः आगच्छति। चटकाः कूजन्ति। खगाः आकाशे उत्पतन्ति। शुकः वृक्षे तिष्ठति। मृगः मृगैः सह इतस्ततः धावति। भ्रमराः पुष्पेषु गुञ्जन्ति। पिकाः मधुरं कूजन्ति। उल्लूकाः इतस्ततः पश्यन्ति।

(क) एकेन पदेन उत्तरयत (एक पद में उत्तर दीजिए)

1. कः सिंहासने तिष्ठति ?
2. खगाः कुत्र उत्पतन्ति ?
3. गजः कथम् आगच्छति ?
4. के पुष्पेषु गुञ्जन्ति ?
5. कोकिलाः कीदृशं गायन्ति ?

खण्डः - ख (रचनात्मक-लेखनम्)

2. विपरीतार्थकपदानि यथायोगं मेलयत - **(1/2x10=5)**

(क) ह्रस्वः	(i)	उष्णः
(ख) शुक्लः	(ii)	दीर्घः
(ग) अहः	(iii)	अल्पः
(घ) उत्तरायणम्	(iv)	रात्रिः
(ङ) शीतः	(v)	दक्षिणायनम्
(च) तप्ताः	(vi)	विमलम्
(छ) वृद्धिः	(vii)	कृष्णः
(ज) अन्तः	(viii)	बहिः
(झ) बहुः	(ix)	शीतलाः
(ञ) मलिनम्	(x)	क्षयः

3. अधोलिखितानां पदानां सन्धिं कुरुत- **(1 x 5= 5)**

१. विद्या + अर्थम्

२. देश + अन्तरे

३. जल + आप्लावितः

४. क्षुधिता + अभूत्

५. पिता + अपि

4. भागः (क) प्रकृति-प्रत्यययुक्तं रूपं रिक्तस्थाने लिखत- **(1x5= 5)**

(क) स्मृ + क्त ....

(ख) श्रु + क्त ....

(ग) वच् + क्त ....

(घ) कीर्तृ + इ + क्त ....

(ङ) ईर् + इ + क्त ....

भागः (ख) अधोलिखितपदानां विभक्तिं वचनञ्च लिखत - **(1/2 x 10=5)**

	विभक्तिः	वचनम्
(क) श्रमहराणाम्	-----	-----
(ख) आयुषः	-----	-----
(ग) वृत्तिकराणाम्	-----	-----
(घ) क्षीरम्	-----	-----
(ङ) अम्लम्	-----	-----

खण्डः ग (अनुप्रयुक्तं व्याकरणम्)

5. (अ) विलोमपदानि चित्वा लिखत - **(1/2 x8=4)**

अविद्या	अधर्मस्य	सक्तानाम्	अनित्यम्	दानवाः	असफलाः	ऋतम्	च्युतः

(क) देवताः ----- (ख) नित्यम् -----

(घ) धर्मस्य ----- (ग) विद्या -----

(ङ) सफलाः ----- (च) अनृतम् -----

(छ) असक्तानाम् ----- (ज) अच्युतः -----

(ब) अधोलिखितानि क्रियापदानि प्रयुज्य वाक्यानि रचयत- **(1x6= 6)**

(क) आसीत् ________________________________

(ख) करोति ________________________________

(ग) अस्ति ________________________________

(घ) चरन्ति ________________________________

(ङ) अवदत् ________________________________

(च) ब्रवीमि ________________________________

6. अधोलिखितानां शब्दानां द्वौ द्वौ समानार्थकौ शब्दौ पट्टिकातः चित्वा लिखत - (1x5= 5)

जोषम्, बाणः, देहः, अनलः, विद्वान्, शरः, बुधः, मौनम्, कायः, अग्निः

(क) इषुः (ख) तूष्णीम् (ग) पण्डितः (घ) शरीरम् (ङ) पावकः

7. (अ) समुचितं वाक्यांशं पट्टिकातः चित्वा रिक्तस्थाने लिखत **(1x6=6)**

पुलकितयामिनीम्	मलयजशीतलाम्	द्रुमदलशोभिनीम्	सुमधुरभाषिणीम्	नमामि तारिणीम्	सुस्मितां पिताम्

(क) सुजलां सुफलाम् ---------------

(ख) सुहासिनीम् ---------------

(ग) श्यामलां सरलाम् ---------------

(घ) बहुबलधारिणीम् ---------------

(ङ) शुभ्रज्योत्स्ना ---------------

(च) फुल्लकुसुमित --------------

(ब) अधोलिखितानां पदानां सम्मुखे बहुवचनरूपं विलिख्य लिङ्गं सूचयत- (1/2 x8=4)

(क) जीवनम् ----- -----

(ख) बालिका ----- -----

(ग) महिला ----- -----

(घ) वृक्षः ----- -----

खण्ड- घ पठित-अवबोधनम्

8. निम्नलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत- **(5)**

तस्मिन् काले अदम्यपराक्रमशीलः राजकुमारो विक्रमादित्यः नीतिकौशलेन निकटवर्तिनः सर्वान् जनपदान् एकीकृत्य पुनः विशालसेनां सङ्घटितवान् । तया सेनया सह स शकानामुपरि प्रबलं प्रत्याक्रमणं कृतवान् । विक्रमादित्यसेनायाः प्रहारं सोढुम् अशक्ताः शकाः पराजिताः अभूवन् । ततः नीतिनिपुणः महोत्साहः रणप्रवीणश्च राजा विक्रमादित्यः शकान् सौराष्ट्र-कोङ्कण-पञ्चनद-सिन्धुप्रदेशादिषु सर्वत्र परिभूय भारतवर्षात् विद्रावयामास । शकविजयम् अभिलक्ष्य स विक्रमसंवत्सरं प्रवर्तयामास । अद्यापि भारतवर्षे नेपालदेशे च विक्रमसंवत्सरम् आश्रित्य एव कालगणना भवति । सम्प्रति विक्रमसंवत्सरस्य सहस्रद्वयात् परम् एकाशीतितमः (संवत्- २०८१) वर्षः प्रवर्तते।

(क) एकेन पदेन उत्तरयत - **(1/2x2=1)**

1. विक्रमादित्यस्य पराक्रमः कः आसीत्?
2. शकानां पराजयात् कः संवत्सरः प्रवर्तितः?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरयत- **(1x2=2)**

1. विक्रमादित्यः केन कौशलेन जनपदान् एकीकृतवान्?
2. अद्य भारतवर्षे नेपालदेशे च कस्मिन् संवत्सरेण कालगणना क्रियते?

(ग) भाषिकाधारिताः प्रश्नाः - **(1x2=2)**

1. "अदम्यपराक्रमः पदस्य अर्थः कः?

   (अ) यः पराक्रमं दमयति ।

   (आ) यः पराक्रमं न दमयितुं शक्यः।

   (इ) यः पराक्रमं त्यजति।

2. "संवत्सरः" अनेन शब्देन किम् बोध्यते?

   (अ) राजा

   (आ) वर्षगणना

   (इ) सेना

3. "प्रत्याक्रमणम्" पदेन किम् सूच्यते?

   (अ) पलायनम्

   (आ) प्रतिघातः / प्रतिप्रहारः

   (इ) उपदेशः

प्रश्न 9. पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत । **(5)**

पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम् ।
मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसञ्ज्ञा विधीयते ॥

(क) एकेन पदेन उत्तरत- (1x2=2)

(1) पृथिव्यां कति रत्नानि सन्ति?

(2) अयं निजः परो वा इति गणना केषां भवति ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरयत- (1x1=1)

(1)उदारचरितानां भावः कः भवति ?

(ग) भाषिककार्यम् - (1x2=2)

(1) त्रीणि शब्दे किम् वचनम् ?

(2) पाषाण-खण्डेषु शब्दे का विभक्तिः ?

प्रश्न 10. अधोलिखितानि कथनानि पठित्वा 'शुद्धम्' 'अशुद्धम्' वा इति समक्षं लिखत- (1x4=4)

(क) देवशर्मणः गृहे सुतायाः जन्म अभवत्। -----

(ख) दैववशात् बिलात् कृष्णसर्पः निष्क्रान्तः। -----

(ग) नकुलः सर्पं खण्डशः कृतवान्। -----

(घ) एकदा ब्राह्मणी भिक्षार्थम् अगच्छत्। -----

प्रश्न 11. पर्यायपदानि चित्वा लिखत - (1/2x6=3)

नक्तम्	गगनम्	भाव्मानम्	निभीतः	मिथ्या	भवनम्

(क) रात्रिः ----- (घ) अनृतम् -----

(ख) निर्दरः ----- (ङ) भव्यम् -----

(ग) द्यौः ----- (च) गृहम् -----

प्रश्न 12. विग्रहस्य समासयुक्तं रूपं लिखत - (1x5=5)

अनन्तः	चैत्रवैशाखौ	तापभयेन	जनमनांसि	उत्तरोत्तरम्

(क) अविद्यमानः अन्तः यस्य सः ---------------

(ख) चैत्रः च वैशाखः च ---------------

(ग) तापाद् भयं तेन ---------------

(घ) जनानां मनांसि ---------------

(ङ) उत्तरं च उत्तरं च ---------------

प्रश्न- 13 सन्धिं कुरुत (1x3=3)

(1) अस्मि + अहम् ....

(2) मधु + अस्मिन् ....

(3) यदि + अपि ....

प्रश्न- 14 (अ) शब्दरूपाणि पूरयत- (1/2x5=2.5)

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	हरिः	हरी	---------
द्वितीया	--------	--------	हरीन्
चतुर्थी	--------	हरिभ्याम्	हरिभ्यः
षष्ठी	हरेः	हर्योः	हरीणाम्
सप्तमी	हरौ	--------	हरिषु

(ब) धातुरूपाणि पूरयत- (1/2x5=2.5)

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम:	गच्छति	गच्छतः	--------
मध्यम:	--------	--------	गच्छथ
उत्तम:	गच्छामि	--------	--------